

Balogh Csaba

A lapelőd

Magyar Művészet

1925–1949

■ A két világháború közötti magyar képzőművészet legjelentősebb hazai folyóirata már megjelenésének pillanatában szakmai tekintélynek örvendett.¹ Az alapítók a kor neves műkritikusait, művészeit hívták meg a lapba tanulmányíróknak. A munkatársak hittek a művészet politikai, ideológiai semlegességében, a tudomány ügyének érdek nélküli szolgálatában, és a jeles szerzőgárdának e célkitűzést mindvégig sikerült megvalósítania. A korszak vezető kultúrpolitikusai (Berzeviczy Albert, Klebelsberg Kuno) mellett feltűnnek a *Nyugat* szerzői (Babits Mihály, Elek Artúr, Szép Ernő) és baloldali elkötelezettségű esztéták (Lukács György) is. A lap első szerkesztője, dr. Majovszky Pál (1871–1935) életét a művészet pártolásának szentelte: műgyűjtőként és kultúraszervezőként is maradandót alkotott. 1894 és 1917 között a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban a művészeti ügyosztály tagja, majd 1913-tól vezetője volt. Főhivatalnokként sokat tett Rippl-Rónai József, Szinyei Merse Pál, Ferenczy Károly és kortársai, a nagybányai képzőművészek elismertetéséért, és közvetve neki köszönhető, hogy a Szépművészeti nemzetközi tekintélyű múzeummá fejlődött. Majovszky szakavatott műgyűjtőként is önzetlen volt: halála előtt egy évvel európai viszonylatban is nagybecsű, a 19. század francia remekeiből álló rajz- és akvarell-gyűjteményével ajándékozta meg a Szépművészeti Múzeumot. E kivételes anyagban Cézanne-, Courbet-, Delacroix-, Manet-, Rodin-, Toulouse-Lautrec- és van Gogh-művek is fellelhetők. De szerkesztőként ügyelt arra, hogy műgyűjtői ízlése ne nyomja rá a bélyegét a *Magyar Művészet* arculatára. Bár a lap az öt évvel korábban alapított Szinyei Merse Pál Társaság kezdeményezésére jelent meg, tematikájában nem csupán a kortárs hazai képzőművészet bemutatására összpontosított. A nagy lélegzetvételű tanulmányok az ókeresztény kortól² az orosz egyházi építészet³ át a kortárs japán festészetig⁴ ívelnek. A Majovszky Pál irányításával megjelent tíz évfolyam híven tükrözi a szerkesztő példaértékű igényesség-

gét, nyitottságát és kifinomult ízlését. A szakmai siker a folyóirat következetes felépítésével is magyarázható. A *Magyar Művészet* évenkénti kilenc-tíz száma szigorúan azonos szerkezetre épül: a hosszabb tanulmányokat kisebb cikkek, előadások követik, majd a különféle művésztelepek, művészeti iskolák hírei következnek. Külön rovat tárgyalja a visszaemlékezéseket, valamint a külföldi és a magyar kiállításokat, múzeumi tárlatokat. Végül a számot a magyar mellett négy nyelvterületről (angol, francia, német, olasz) származó könyvek és folyóiratok kritikái zárják. A magas minőség végső záloga az állandó és nemzetközi rangú szerzőgárdában rejtett. Számos akadémikus (az MTA elnöke, Berzeviczy Albert mellett Bierbauer Virgil, Divald Kornél, Éber László, Hekler Antal, Petrovics Elek), művész (Csók István, Lux Kálmán, Réti István, Rippl-Rónai József, Vaszary János) és neves kritikus, művészettörténész, művészeti író (Elek Artúr, Hoffmann Edith, Lázár Béla, Lyka Károly, Pigler Andor, Végh Gyula) publikált a lapban. A külföldön élő magyar vagy idegen ajkú szerzők a nemzetközi kitekintéshez nyújtottak segítséget. Külön elismerést érdemel a *Magyar Művészet* tipográfiai, nyomdai igényessége: a publikációkat kiváló illusztrációk, egész táblás fényképek, mellékletek egészítik ki.

A tanulmányok fő témája a szabadságharctól a folyóirat jelenéig ívelő magyar képzőművészet és építészet bemutatása volt, de szinte mindegyik lapszám tartogatott valamely rendhagyó csemegét is,⁵ sőt, kuriózumok is fel-feltűntek⁶. Bár a historizáló, feltárási-leíró megközelítéshez képest viszonylag szerény a művészetelméleti írások száma, de ezek kivétel nélkül magas tudományos színvonalat képviselnek, és a mai olvasót is a teoretikus kérdések újragondolására ösztönzik.⁷ Megjegyzem, a folyóirat stílusától idegen volt a nehéz veretű, szintelen akadémikusság, az elméleti kérdések tárgyalásánál is a korabeli szellemtörténettől ihletet nyerő esszézerű tárgyalásmód érvényesült.

Sorsdöntő kérdéssé vált a *Magyar Művészet* viszonya a Klebelsberg-féle kultúrpolitikához. Bár Majovszky Pál mindvégig felvidéki magyarnak vallotta magát, folyóirata az elvesztett területekért folyó kultúrfölény-elmélettel támogatott revíziós harcot távolságtartóan szemlélte. Csak elvétve bukkannak fel olyan hatástörténeti dolgozatok, amelyek Magyarország kiemelt műveltségközvetítő szerepét hangsúlyozzák. Számos cikk – különösen a lengyel tárgyúak⁸ – azt sugallják, a közép-európai kisnépek művészete közelebb áll egymáshoz, mint nyugati példaképeikhez. A harmincas évek második felében, Majovszky Pál halála után az erősödő ideológiai-politikai elvárás egyre nehezebb döntések elé állította a lap új szerkesztőjét, Oltványi-Ártinger Imrét (1893–1963). Oltványi bölcsészdoktorként számos írásában népszerűsítette a modern művészetet, de felkészültsége elmaradt Majovszkyétól, és politikai ambíciói sem engedték, hogy csak a művészet ügyének éljen. 1930-ban alapítója és vezető szerepet vállaló tagja lett a Független Kisgazdapártnak, majd a háború alatt az ellenállási mozgalomhoz csatlakozott. Az Oltványi szerkesztette négy évfolyam (1935–1938) már haloványabb, a lap kissé elszürkült, a nagy nevek is el-elmaradtak a szerzőgárdából.⁹ A szellemi függetlenség eszménye pedig nem társult kellő diplomáciai érzékkel. A folyóirat nem találta a helyét abban a légkörben, amely meghatározta 1938 kulturális eseményeit. Alighanem a *Magyar Művészet* volt az egyetlen kulturális lap, amely *nem* emlékezett meg a Horthy Miklós, Darányi Kálmán, Serédi Jusztinián és Hóman Bálint által meghirdetett és ünnepelt Szent István-évről.¹⁰ A folyóirat gyorsan kegyvesztett lett, és a súlyos taktikai hibát anyagi összeomlás követte. Bernáth Aurél így emlékezett vissza a váratlan megszűnésre: „Elődeink tizen-négy éven át tartó körülmények között és önzetlen munkáját az akkori kormány károsnak ítélte, valójában lapunk helyét egy hamis mitológiával csörtető művészcsoporthoz orgánumának kívánta biztosítani.”¹¹

De egy rövid hatyúdalt még megengedett a nagypolitika. Váratlanul, kilencévesnyi kényszerű hallgatás után feltámadt a *Magyar Művészet*. Az 1948. január 1-jén megjelenő számban már a harmadik szerkesztő köszöntötte a lap régi-új olvasóit. Bernáth Aurél (1885–1982) ekkor már nemzetközi hírű festőművész, esszéista, a Képzőművészeti Főiskola tanára volt, és a Szinyei Merse Társaság tagjaként, a nagybányai stílus követőjeként több szállal is kötődött a folyóirat szellemi hagyományaihoz. Mint a háború utáni képzőművészeti élet vezető egyénisége hasonlóan szerencsés helyzetből szervezhette a folyóiratot, mint negyedszázaddal korábban Majovszky Pál, és ő is

jeles szerzőgárdát toborzott a lap indításához. A korábbi célkitűzés nem módosult: „minden életrevaló művészi megnyilatkozás szemrevétele”,¹² ösztönzése, hazai és európai kontextusú értékelése. A terjedelem azonban apadt, 1948-ban hat szám jelent meg, és a lap felépítése is jócskán megváltozott. Eltűnt a korábbi feszes szerkezet, a tematikai egységek (tanulmányok, műgyűjtő, kitekintő rovat) képlékenyebbé váltak, de a gazdag, tipográfiailag kiváló képanyag változatlanul a lap ékessége maradt, és továbbra is izgalmas írások várták az olvasókat.¹³ Az új *Magyar Művészet* látványos, a szerzőgárdát is meglepő sikert aratott, példányai maradéktalanul elfogytak, a képzőművészszakma is meleg fogadtatásban részesítette, de szárnyalása csak egy bő évig tartott. 1949 tavaszán, két kiadott szám után a lap megszűnt. Hiába állt Bernáth Aurél mögött a Magyar Művészeti Tanács „Tildy Zoltán alapja”, a szerkesztő, a szerzők (mások mellett Ferenczy Béni, Füst Milán, Gyergyai Albert, Herman Lipót, Hubay Miklós, Lyka Károly, Pátzay Pál, Cs. Szabó László) és a Szinyei Merse Pál Társaság közismerten polgári értékrendje végzetes stigmává lett: a kommunista kultúrpolitika azonnal indexre tette a folyóiratot.¹⁴

A sajtótörténet-írás nem bánt kegyesen a *Magyar Művészet*tel,¹⁵ de a folyóirat megszűnése után sem merült feledésbe. Bár szerzőinek sorsa szerteágazóan alakult – néhányuk előtt fényes művészi, kutatói pálya állt, mások háttérbe szorultak, többen emigráltak –, későbbi munkásságukban is megőrizték a lap szellemi értékeit: a nyitottságot, kritikus szemléletet és óvatos értékelést.

Bernáth Aurél hitvallása a Magyar Művészeti Akadémia most induló orgánumának is ars poeticája lehet: „Művészettörténetünkben rejlő elemi, természetes erőkre nem azért utalunk, mert nemzeti kultúránk ápolását a tradíciók miatt tartjuk fontosnak, hanem a magától értetődő és közvetlen kapcsolat miatt, amely a meghittség, a beható megismerés lehetőségét nyújtja.”¹⁶

JEGYZETEK

- 1 A *Magyar Művészet* szellemi elődje az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat támogatásával megjelenő, Lyka Károly szerkesztette *Művészet* (1902–1918) című folyóirat volt. A *Magyar Művészet* nem csupán a munkatársakat vette át, hanem a szakmai tapasztalatokat is: a közönségsiker aprólékosan kidolgozott receptjét.
- 2 LUX Kálmán, *Ó-keresztény bazilika Magyarországon* (1925, 207–213.) [Az egyes évfolyamok folyamatos lapszámolásúak.]

- 3 GÁL László, *Az orosz egyházi építészet* (1930, 27–42.)
- 4 HAJÓS Erzsébet, *Modern japán festészet* (1931, 166–173.)
- 5 Csupán néhányat idézve a gazdag kínálatból: CSATKAI Endre, *Canova magyar maecénásai* (1925, 131–133.); PÉTER András, *Az osztrák gótika művészete* (1927, 133–149.); WOLF Rózsi, *II. Lajos egy ismeretlen olasz címerfestője* (1928, 697–708.); BIERBAUER Virgil, *Capri sziget építészetéről* (1929, 143–162.); FERENCZY Valér, *Az olasz művészet Londonban* (1930, 198–212.); HÖLLRIGL József, *A középkori magyar keramika* (1931, 461–468.); SEBES-TYÉN Károly, *A színház és színpad építőművészete* (1934, 244–251.)
- 6 ZÁDOR Anna, *Az erdőábrázolás a magyar festészetben* (1928, 609–619.); LAJTHA László, *Díszített hangszerek* (1929, 132–141.); NÁDAI Pál, *Repülőgép és művészet* (1931, 36–38.)
- 7 RÉVÉSZ-ALEXANDER Magda, *Célszerűség és szépség az építészetben* (1926, 350–358.); PRAHÁCS Margit, *Stílusanalógiák a zene és a képzőművészetek között I–II.* (1926, 439–456., 568–579.); HEKLER Antal, *Művészet és világnézet* (1927, 424–425.); DÉCSEI Gábor, *Tudomány, művészet, hit* (1928, 69–70.); PIGLER Andor, *A barokk tárgyválasztás és formanyelv* (1929, 253–264.); LÁZÁR Béla, *Művészet a festészetben* (1934, 352–366.); NYILAS KOLB Jenő, *Makart vagy a közízlés tragédiája* (1934, 306–312.)
- 8 Főképp az 1928-as évfolyam jelzi a varsói, krakkói egyetemmel való együttműködést: egy tematikus szám hat tanulmányban foglalkozik a lengyel képzőművészettel.
- 9 De kuriózumok ezután is felbukkannak: LÁSZLÓ Gyula, *Nomád művészet* (1935, 361–367.); CSATKAI Endre, *Liszt arcképei a művészettörténelemben* (1936, 172–177.); KROMPECHER László, *A középkori magyar kőfaragó iskola nyomában* (1936, 77–81.); SCHOEN Arnold, *Az 1838. évi árvíz ismeretlen ábrázolásai* (1938, 315–318.). Művészetelméleti témák elvétve szerepelnek: PUSKÁS Lajos, *A képzőművészeti szépről* (1936, 157–158.); BERNÁTH Aurél, *A kompozíció sorsa az újabb festészetben* (1937, 137–168.)
- 10 A folyóirat közölt egy tanulmányt első uralkodónkról, de korábban: VARJÚ Elemér, *Szent István koporsója* (1930, 372–379.)
- 11 BERNÁTH Aurél, *Köszöntjük az Olvasót* (1948, 5–7., 5.)
- 12 Uo. 6.
- 13 MELLER Péter, *Gótikus és renaissance kutak Magyarországon* (1948, 138–143.); MIHALIK Sándor, *Szentpéteri József, a magyar Cellini* (1948, 266–270.); PÁTZAY Pál, *Az erdélyi fejedelmek szép pénzei* (1949, 3–10.); PIGLER Andor, *Jan van Eyck magyar kapcsolata* (1949, 45–54.). Egyetlen elméleti jellegű írás olvasható az új kiadású *Magyar Művészetben*: BERNÁTH Aurél, *Páris és az absztrakt művészet következményei* (Levél Jean Bourethoz) (1948, 226–229.)
- 14 Ezzel egy időben, politikai nyomásra a Szinyei Merse Pál Társaság is megszűnt.
- 15 Rövid összefoglalást nyújt a *Magyar Művészet 1919–1945* (I. kötet), Szerkesztő KONTHA Sándor, Budapest, Akadémiai, 1985, 158. (A Magyarországi Művészet Története 7.)
- 16 BERNÁTH Aurél, *Köszöntjük az Olvasót* (1948, 5–7., 7.)